

Tautinis tapatumas permainų laikotarpiu.

Dviejų tautinių mažumų patyrimas

Dr. Asta Zbarauskaitė

SUNKIŲ TRAUMŲ IR SOCIALINIŲ TRANSFORMACIJŲ PSICHOLOGINIAI PADARINIAI IR JŲ ĮVEIKA (2012 10 – 2015 09)

Vadovė prof. habil. dr. Danutė Gailienė

2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksnių programos 3 prioriteto „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ įgyvendinimo priemonė Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K „Parama mokslininkų ir kitų tyrėjų mokslinei veiklai (visuotinė dotacija)“

Savas (geras) - Svetimas (blogas)

Tautinis tapatumas

- Tautiniam tapatumas tai savęs priskyrimas bei priklausymo jausmas tam tikrai tautinei grupei s bei požiūris į šią narystę (Sobansky ir kt. 2010).
- Phinney, Ong, (2007) prie priklausymo jausmo prideda ir įsipareigojimą bendroms vertybėms ir teigiamą požiūrį į jas, susipažinimą su kultūra ir istorija.

Permainos- socialinės transformacijos

- Socialinės transformacijos paveikia ne vieną žmogų ir jo gyvenimą, o didelę grupę žmonių bei neretai sukrečia vyravusį tapatumo jausmą, skatina ieškoti naujų sprendimų kylantiems iššūkiams.

Tyrimo klausimas

- Kaip Lietuvoj gyvenančios tautinės mažumos (mūsų tyrime lenkai ir žydai) suvokia ir vertina savo tautinį tapatumą ir kaip jį veikė socialinės transformacijos.

Tyrimo dalyviai

- Tyrime dalyvavo 30 lenkų ir 30 žydų tautybės Lietuvos gyventojų. Lenkų grupėje buvo 23 moterys (77 proc.) ir 7 vyrai (23 proc.). Amžiaus vidurkis – 46 metai, jauniausia dalyvė – 19 metų, o vyriausia dalyvė – 79 metų. Žydų grupėje – 30, iš jų 16 moterų (53 proc.) ir 14 vyrų (47 proc.), amžiaus vidurkis – 54 metai (20–88 metų amžiaus grupė).

Tyrimo eiga

- Žvalgomasis tyrimas. Šioje tyrimo dalyje dalyvavo keturi lenkų (3 moterys, 1 vyras) ir trys žydų (2 vyrai ir 1 moteris) tautybės atstovai
- Pagrindinis tyrimas. subjektyvaus tautinio tapatumo patyrimas;
- diskriminacijos išgyvenimas;
- asmeniniai trauminiai įvykiai;
- socialinių transformacijų Lietuvoje išgyvenimas.

Subjektyvaus tautinio tapatumo bloką sudarė keturi pagrindiniai klausimai:

- *kokios tautybės save laikote?*
- *Kaip manote, kaip Jūsų tautybė veikė Jūsų gyvenimą Lietuvoje?*
- *Ar yra situacijų, kada didžiuojatės, kad esate šios tautybės? Ar yra situacijų, kada gėdijatės savo tautybės ar ją ar slepiate?*

Kiekvienas pagrindinis klausimas turėjo ir kelis papildomus, skatinančius kalbėti, klausimus.

Rezultatai

1. Tautinis savęs identifikavimas ir su šiuo procesu susiję veiksniai
2. Priklausymo grupei jausmas bei pozicija tautinės grupės ar savo tautinio tapatumo atžvilgiu
3. Dalyvavimas socialiniame kultūriname gyvenime, susijusiame su tautiškumu

Tautinis savęs identifikavimas

- Aiškus savęs priskyrimas vienai tautinei mažumos grupei
- Priskyrimas kelioms grupėms:pvz. europietė
- Nežinojimas kam save priskirti:

„<...> aš iki šiol negaliu savęs identifikuot, ir tai yra labai didelė problema.“ (žydų tautybės tyrimo dalyvis).

Skausmingi, nuvertinantys klausimai ir komentarai vertė ieškoti atsakymų

Ppriklausymo grupei jausmas bei pozicija tautinio tapatumo atžvilgiu

- Didžiavimasis savo tautybe
- Savo tautos ypatingumo pabrėžimas
- Atviras pabrėžimas ir deklaravimas tautinio tapatumo
- Baimė demonstruoti savo tapatumą liudijančius ženklus- tik žydų tautybės pasakojimuose

Dalyvavimas socialiniame kultūriniam gyvenime

- Kuriamos tautinės bendruomenės
- Sudėtingų ir “kitokių” istorijų pasakojimas
- Ypatinga reikšmė minėjimams ir skausmingai istorinei praeičiai
- Santykis su valstybe susijusia sus tautiniu tapatumu
- Savo tautinės ir lietuvių kultūrų derinimo iššūkiai

Nežinau, ta nostalgija ir ta meilė Lietuvai, nežinau, man atrodo, kad čia yra labai dvi artimos tokios tautos, kurios tiek daug metų gyveno kartu...“ (Žydų tautybės moteris).

Děkui už děmesj!

Žvalgomasis tyrimas

- Interviu susideda iš dviejų pagrindinių dalių. Pirmoje dalyje užduodamas vienas klausimas:
- *„Kaip minėjau, aš tyrinėju tautinių mažumų gyvenimo Lietuvoje patirtį. Taigi, gal galėtumėte man papasakoti savo gyvenimo Lietuvoje istoriją, visus įvykius ir išgyvenimus, kurie Jums buvo asmeniškai svarbūs. Pradėkite nuo to, nuo ko norite pradėti, ir tęskite tiek, kiek norite, aš klausysiuosi ir Jūsų nepertraukinėsiu, tik užsirašysiu kelias pastabas, o kai baigsite, užduosiu keletą klausimų.*
- *Taigi papasakokite man savo gyvenimo istoriją, visus įvykius ir išgyvenimus, kurie Jums buvo asmeniškai svarbūs.“*

Socialinių transformacijų vertinimo bloką sudarė trys pagrindiniai klausimai:

- Kaip Jūsų šeimos gyvenimą paveikė Lietuvos nepriklausomybės praradimas, kai Lietuva tapo Sovietų Sąjungos dalimi? (Jei dalyvis buvo jaunesnis ir nebuvo išgyvenęs šių įvykių, buvo prašoma prisiminti ką nors iš tėvų ar senelių pasakojimų.)
- Kaip paveikė Jūsų šeimos ir Jūsų gyvenimą Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas 1990 metais?
- Kokie kiti Lietuvos politiniai socialiniai įvykiai paveikė Jus ir Jūsų šeimą? (Šioje dalyje taip pat buvo prašoma pateikti konkrečių situacijų bei papasakoti apie savo jausmus ir išgyvenimus, atskleisti, kiek tam turėjo įtakos jų tautybė.)

Didžiavimasis

- Tyrėjas: „Ar yra situacijų, kada džiaugiatės, jog esate šios tautybės?“ Tiriamoji: „Šiaip iš tikrųjų, aš visada džiaugiuosi. Nežinau, man kažkaip labai malonu. Kadangi, pavyzdžiui, em kai išeini į senamiestį ir sutinki daug kalbančių žmonių lenkiškai, man visada malonu, kad aš esu viena iš jų.“
- „<...> su pasididžiavimu laikau save žydu.“

Savo tautos ypatingumo pabrėžimas

- „<...> dėka Lenkijos Lietuva priėmė krikštą, tokiu būdu atvėrė kelią iš pagonystės į Europą.“
- „<...> žydai yra išrinktoji tauta ir ir mes turim sąjungą su Dievu ir tai yra garbinga priklausyti žydų tautai.“

Atviras pabrėžimas ir deklaravimas

- *Aš visą laiką deklaruojau, kad aš lenkė ir nu neslepiu to ir man nu gera būt lenke Lietuvoj.“*
- *„Aš niekada neslėpiau. Visada pabrėždavau.“ (žydų tautybės tyrimo dalyvis).*

Baimė demonstruoti savo tautybę

- „<...> aš grįžau iš Izraelio, nešiojau tokį .[...].čia žydiška Dovydo šešiakampė žvaigždė. Aš visiškai nenorėdavau jos demonstruoti kažkokiose tokiose vietose, kadangi pavojus kažkoks visada. <...>“ (žydų tautybės tyrimo dalyvis).

Atgijęs ryšys su tautinėmis bendruomenėmis

- „<...> na aišku, tuomet [po nepriklausomybės atgavimo] būtent atgimė lenkiškos partijos ir taip toliau, tai viskas LLS [Lietuvos lenkų sąjunga] ir tai viskas taip staigiai. Tai būtent yra didžiausi plusai, kad būtent galima buvo eeeeeeeee ne tai, kad garsiai, bet ir legaliai sakyti, kad esi lenkas ir kad turi kažkokias teises ir taip toliau. <...>“
- Aišku, vaikams gimus tik į tą bendruomenę atėjau, nes irgi norėjau, kad jie kažkiek tai. Aš praradau visą tą – kaip tradicijų nieko nebuvo pas mus šeimoj. Tai aš norėjau, kad vaikai tą turėtų, nes aš neturėjau.“ (žydų tautybės tyrimo dalyvis).

Sudėtingų ir “kitokių istorijų pasakojimas

- „Ir paskui man papasakojo jau tėvai ir tai buvo jau po nepriklausomybės atkūrimo. Kad vat tokia istorija ten buvo.“ (lenkų tautybės tyrimo dalyvis).
- „<...> o mano tas pačios žydiškumas, kaip daugely tu tarybinių žydų šeimose praktiškai garsiai apie nieką nebuvo šnekama, todėl, kad negalima buvo.“

Ypatinga reikšmė skausmingos istorinės praeities minėjimams

- *„Ir labai gailiuos, kad vakar nevažiavau į Panerius, ten, kur minėjimas buvo, nes šiaip važinėju.“* (žydų tautybės tyrimo dalyvis).

Derinimas skirtingų kultūrų

- *„Atsirado tada vaikai mano, vėl klausimas, į kokią mokyklą, kokia kalba. Ką perduoti savo vaikam. Darbas, studijos, nu visur kur, ane, tai yra nu kaip ir neatsiejama mano dalis, bet ja aš ją aš turiu derinti prie esamų sąlygų.“ (lenkų tautybės tyrimo dalyvis).*

Santykis su tautine valstybe

- „Vot galimybė keliauti, galimybė ten bendrauti. Izraelyje buvau du kartus. Ko nieko negalėjau net svajoti apie tai.“ (žydų tautybės tyrimo dalyvis).

Ambivalencija

- „<...> galiu viena pasakyti. Kai tu išvažiuoji į tą šalį, kur tu esi tipo priklausanti pagal savo tautybę, apsiverčia ir gaunasi, kad tu ten esi jau rusas. Tai jeigu aš čia išvažiavau būdama žydė, ten aš atvažiavau būdama rusė.“ (žydų tautybės tyrimo dalyvis).
- „<...> kad tapatintis su Lenkija mes tikrai nelabai galim, nes nes taip mūsų yra tik gimtoji kalba, bet bet realiai mes juk čia pastoviai gyvenome.“ (lenkų tautybės tyrimo dalyvis).

Skausmingi komentarai

- „Bet ir aplinkiniai visą laiką užduodavo tuos pačius klausimus, aš daug turiu, aš studijavau vienas studijas baigiau Lenkijoje, tai anie lenkai domėjosi, kaip tai yra, kad aš esu lenkė, gyvenu Lietuvoje ir daug domėjosi manimi. Tai tada aš daug, į daug klausimų turėjau tada surast atsakymų, kadangi tiesiog žmonės domėjosi.“
- „Na ir nuo to laiko, nuo to laiko aš pradėjau kažkaip ir artėti prie prie šitos [tautinio tapatumo] savo pusės, mh. Na ir dar vienas dalykas irgi labai mane nustebino, kuris irgi mane privertė, tiesiog nustūmė ton pusėn. Mano lyg tai draugė <...> Ir vieną kartą prie kavos puodelio, prie likerio ten, nuostabi jauki aplinka ir staiga ji man sako: o tu žinai, sako, tu man pasakyk vis dėl tokį dalyką. Juk jeigu taip jau susiklostė istoriškai, kad visur ir visada žydus žudė. Taigi vadinasi yra už ką.“ (žydų tautybės tyrimo dalyvis).

